

Helmen Kütt
Riigikogu sotsiaalkomisjon
sotsiaalkomisjon@riigikogu.ee

Teie: 08.02.2023
Meie: digitaalallkirjas nr 1-8-2/23/5

Arvamus tubakaseaduse muutmise seaduse eelnõule 654SE

Lp Helmen Kütt

MTÜ Lastekaitse Liit tänab Riigikogu sotsiaalkomisjoni võimaluse eest esitada arvamus tubakaseaduse muutmise seaduse eelnõule 654SE. Lastekaitse Liit ei toeta käesolevat eelnõu, sarnaselt Sotsiaalministeeriumile, Terviseametile, Eesti Pearingstide Seltsile, Eesti Hambaarstide Liidule, Eesti Terviseedenduse Ühingule ja WHO esindusele Eestis. Eelnimetatud organisatsioonid on toonud oma Riigikogu sotsiaalkomisjonile esitatud arvamustes¹ põhjalikud tõendus- ja teaduspõhised seisukohad nikotiinitoodete reguleerimise, tubakatoodetega seonduvate toodete kaugmüügi ja väljapaneku ning elektrooniliste sigarettide täitevedelike maitsete osas, mida liit toetab, aga ei hakka käesolevas arvamuses kordama.

Lastekaitse Liit ennetusnõukogu² liikmena rõhutab, et laste tervise kaitseks on võimaliku lühima ajaga vaja tarvitusele võtta aja-ja asjakohased (poliitika)meetmed tubakatarbimise, nikotiinisõltuvuse ja tubakasuitsuga kokkupuute ennetamiseks ja vähendamiseks. Tõendus- ja teaduspõhised³, laste tervisest lähtuvad meetmed.

Detsembris 2022 avaldatud OECD Euroopa riikide tervise ülevaatest⁴ selgub, et vaatamata viimaste aastakümnete edusammudele suitsetamise vähendamisel on tubakatarbimine endiselt suurim tervist mõjutav käitumuslik riskitegur, põhjustades ELi liikmesriikides kokku ligikaudu 780 000 surmajuhtumit aastas. Ülevaatest selgub, et sigarettide suitsetamine on noorte seas langustrendis, samas kui jõudsalt kasvab alternatiivsete tubakatoodete ja nikotiinitoodete tarbijate arv⁵.

Novembris 2022 jõudis meediasse vaheldumisi koolidirektorite appihüüdeid ja poliitikute ning tervisespetsialistide ettepanekuid, kuidas koolides lокkav veipimine kontrolli alla saada⁶. Samas

¹ Loe lähemalt: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/arvamused/33ad6ad4-0e9a-4aa2-80cb-a62408fd9cf4/Tubakaseaduse+muutmise+seadus>

² Vaata lähemalt: <https://www.riigiteataja.ee/akt/109112022019>

³ Kusjuures Tartu Ülikooli Kliinikumi kopsukliiniku juhataja ja pulmonoloogia professor Alan Altraja avaldas juba 2016 Eesti Arstis teadusartikli „Kuidas põhjustavad elektroonilised sigarettid molekulaarbioloogilisi muutusi kopsudes?“, rõhutades, et e-sigarettide koos e-vedelikega tuleks käsitleda toksilistena ning allutada spetsiifilistele regulatsioonidele. Loe lähemalt: <https://ojs.utlib.ee/index.php/EA/article/view/12944/8027>

⁴ Loe lähemalt: <https://www.oecd.org/health/health-at-a-glance-europe/>

⁵ Loe lähemalt: https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/health-at-a-glance-europe-2022_0daa5c46-en

⁶ „Pealtnägija“: *laste veipimisest on saanud epideemia* avas teemat laiemale avalikkusele Loe lähemalt: <https://www.err.ee/1608790630/pealtnagija-laste-veipimisest-on-saanud-epideemia>

koolide kogemus ennustab olukorra halvenemist. Sama probleemi ees on Soome, kus viimasel ajal on alaealiste veipimine plahvatuslikult suurenenud⁷.

Tervise Arengu Instituudi hinnangul⁸ on Eestis viimase 10 aastaga suitsetamise levimus langenud 8%, aga langustrend on seiskunud. Igapäevasuitsetajate osakaal on kahe aasta taguse ajaga võrreldes jäänud samale tasemele (17%). Kuigi suitsetamisest loobunud inimeste hulk on suurenenud, ei kajastu see igapäevasuitsetajate vähenemises, seega tuleb uusi tubakatarvitajaid aina juurde. Uuringute kohaselt noored täiskasvanud tarvitavad tavasigarette asemel üha rohkem e-sigarette ja huuletubakat, mis tekitab ja kinnistab nikotiinisõltuvust⁹. Samas paralleelselt alternatiivsete toodete tarvitamisega suitsetatakse ka sigarette. Viimase 30 päeva jooksul tooteid tarvitanud 15-aastastest: suitsetab sigarette 53% e-sigareti tarvitajatest ja 62% huuletubaka tarvitajatest.

Huuletubaka tarvitamine on 16-24-aastaste noorte meeste seas kasvanud (vähemalt mõni kord kuus) rohkem kui poole võrra. Kui veel 2018. aastal oli huuletubaka kasutajaid selles vanusrühmas 12%, siis aastal 2021 avaldatud andmete kohaselt juba 24%. Ka 15-16-aastaste koolinoorte osas on näha noorte täiskasvanutega sarnast trendi - alternatiivsete toodete tarbimine on kogumas populaarsust. Elu jooksul on e-sigarette proovinud 36% poistest ja 24% tüdrukutest, huuletubaka samad näitajad on vastavalt 15 ja 11%. E-sigarette oli viimase 30 päeva jooksul tarvitanud 17% poistest ja 12% tüdrukutest, huuletubaka samad näitajad on vastavalt 17 ja 9%¹⁰.

Uuringud näitavad, et alternatiivsed tubakatooted on algus uue põlvkonna nikotiinisõltuvusele¹¹. Mida noorem vanuserühm, seda suurem osa neist on suitsetanud e-sigaretti enne tavasiigaretti. Neist, kes on kunagi suitsetanud, alustas suitsetamist e-sigaretist 73% - 11 aastastest, 61% - 13 aastastest, 42%-15 aastastest. **Kusjuures alaealiste hulgas on kõige vähem populaarsed maitsestatud e-sigaretid¹². Samas lisatud suhkur ja muud ained aitavad nikotiinisõltuvusel kiiremini tekkida. Sealjuures, mida nooremana inimene alustab, seda suurema tõenäosusega on ta ka tulevikus nikotiinisõltlane.**

Maailma Terviseorganisatsioon ja Maailmapank juhivad tähelepanu, et uued tubaka- ja nikotiinitooted normaliseerivad suitsetamist ning hoiavad inimesi jätkuvalt nikotiinisõltuvuses. Laste ja noorukite kaitsmine tubaka ja tubakatoodetega seonduvate toodete kahjuliku tervisemõju eest on oluline sealhulgas nende kaitsmine nikotiinisõltuvuse ja pikaajaliste neurokognitiivsete nikotiini mõjude eest, eriti seetõttu, et inimese aju areng jätkub 20ndate eluaastate alguseni. Uuringud¹³ näitavad, et noored, kes on proovinud või tarvitavad uimasteid (tubaka- ja nikotiinitooted, alkohol, narkootikumid), on võrreldes mittetarvitajatega hinnanud enda suhteid vanematega ning vanemate omavahelisi suhteid madalamalt, ning oma tervist madalamalt. **Seega täiskasvanutele kui ka noortele suunatud ennetustöös tuleb keskenduda mitte ainult suitsetamisest loobumisele, vaid kõigi uudsete tubaka ja nikotiini toodete**

⁷ Loe lähemalt: <https://seura.fi/asiat/ajankohtaista/sahkotupakan-kaytto-on-yleistynyt-nuorimmat-kayttajat-alakouluikaisia/>

⁸ Loe lähemalt: <https://tervis.postimees.ee/7260544/tai-estis-tuleb-uusi-tubakatarvitajaid-aina-juurde-nikotiinisoltuvuses-on-palju-noori>

⁹ Loe lähemalt: <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk01164>

¹⁰ Värsked andmed avalikustatakse 14.02.2023, mil avaldatakse Sotsiaalministeeriumi tellitud „Alternatiivsete nikotiinitoodete tarbimise uuring“ alternatiivsete nikotiinitoodete tarbimise levimusest Eestis.

¹¹ Loe lähemalt: https://tai.ee/sites/default/files/2021-10/Nikotiinitarbimine_infoleht%20A4_veebi.pdf

¹² McNeill, A., Brose, L.S., Calder, R., Simonavicius, E. and Robson, D. (2021). Vaping in England: An evidence update including vaping for smoking cessation, February 2021: a report commissioned by PHE. London: PHE. Arvutivõrgus: <https://www.gov.uk/government/publications/vaping-in-england-evidence-update-february-2021>

¹³ Sealhulgas https://www.tai.ee/sites/default/files/2023-01/Kokkuv%C3%B5te_NU2021_28092022.pdf

tarvitamise ennetamisele ja nendest loobumisele.

Laste tervise toetamise aspektist tuleb pöörata kõrgendatud tähelepanu ka rasedatele huuletubaka ja e-sigarettide tarvitajatele. Ajakirjas *Pediatric Research* 09.02.2023 avaldatud teadusartikli *Association of maternal snuff use and smoking with Sudden Infant Death Syndrome: a national register study*¹⁴ kohaselt uurisid Rootsi Karolinska Instituudi teadlased kuidas mõjutab veipimine või huuletubaka kasutamine lapse tervist. Uuringus kasutati viimase 20 aasta jooksul sündinud kahe miljoni lapse andmeid. Tulemused näitasid, et emadel, kes suitsetasid raseduse ajal veipi või kasutasid huuletubakat, oli 70% suurem risk imikute äkksurma esinemiseks ja nende lastel on 30% suurem võimalus haigestuda 2. tüüpi diabeeti. Samuti avaldab see negatiivset mõju lapse aju ja kopsude arengule.

-

Miks Lastekaitse Liit ei toeta käesolevat eelnõu – sest liit taasloodi Eesti lastearstide poolt 34 aastat tagasi eesmärgiga seista laste eest, sh lapse õiguse eest tervisele. Eestis kehtib siduvalt alates 1991 ÜRO Lapse õiguste konventsioon¹⁵ (tekstis edaspidi ka LÕK). **Lapse huvide ja õiguste esikohale seadmine, ebavõrdse kohtlemise keeld, lapse ellujäämise ja arengu tagamine ning tema seisukohtadega arvestamine on lapse õiguste konventsiooni üldpõhimõtted**, millest lähtub Lastekaitse Liit oma kõikides tegevustes, sh arvamustes. **Põhimõtted, millest tuleb muu hulgas konventsiooni siduvusest tingituna lähtuda ka seadusandjal käesoleva eelnõu iga sätte puhul.**

ÜRO Lapse õiguste konventsioon rõhutab vanemate kõrval riigi rolli lapse õiguste kaitsmisel ja arenguks vajalike tingimuste loomisel. Lapse huvide esikohale seadmise põhimõtte, mida ÜRO lapse õiguste komitee määratles kogu konventsiooni juhtiva üldpõhimõttena, on konventsiooni üks nurgakivi ning väljendub artiklis 3 – igas last puudutavas ettevõtmises ja otsuses tuleb esikohale seada lapse huvid. Ka lasteombudsman on toonitanud, et lapsesõbraliku ühiskonna kindlustamiseks peavad seadusandja, valitsus, kohus, ettevõtjad, ühingud ja ühiskonna liikmed hindama otsuste ning tegevuste mõju lastele. **Otsuseid vastu võttes ja tegevusi planeerides tuleb alati arvestada lapse huvidega.**

Igal lapsel on Eestis õigus elada ja kasvada keskkonnas, mis võimaldab talle parimat võimalikku tervist ja arengut. Laps vajab turvalist elukeskkonda, mitmekülgset ja täisväärtuslikku toitu ning võimalust teha tervist toetavaid valikuid. Põhiseaduse § 28 lõige 1 sätestab, et igal lapsel on õigus tervisele ning seejuures on tegemist põhiõigusega. LÕK-i artiklis 24 on sätestatud lapse õigus võimalikult heale tervisele (*highest attainable standard of health*). ÜRO lapse komitee rõhutab, et lapse õigust tervisele ei tohi tõlgendada kitsendavalt kui õigust ravile ja tervishoiuteenustele (art 24 lg 1 teine lause). Lapse õigus tervisele hõlmab lapse õigust kasvada ja areneda oma maksimaalse potentsiaalini, võttes arvesse füüsilist, emotsionaalset ja sotsiaalset heaolu¹⁶ Seega on artikli 24 rakendamine põimunud artikli 6 rakendamisega, mis tagab lapse õiguse elule

¹⁴ Loe lähemalt: <https://www.nature.com/articles/s41390-022-02463-4>

Uuringu autorid rõhutavad muuhulgas, et üks annus huuletubakat raseduse ajal on võrreldav üheksa sigareti suitsetamisega.

¹⁵ ÜRO Lapse õiguste konventsioon. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/24016>

¹⁶ CRC Committee CRC Committee General Comment No 15: on the right of the child to the enjoyment of the highest attainable standard of health (art 24), p 2 ja 16.

ja arengule. **Lapse õigus tervisele on üks tähtsaimaid LÕK-is sätestatud õigusi, kuna hea tervis tagab kõigi teiste LÕK-is sätestatud õiguste parema rakendumise**¹⁷.

Artikli 24 lõikes 2 on esitatud mitteamendav loetelu meetmetest, mida riigid peavad võtma laste terviseõiguse tagamiseks. LÕK-i osalisriigid peavad rakendama muu hulgas abinõusid, et vähendada imikute ja laste suremust, kindlustada vajalik arstiabi, eriti esmatasandil, ja tervishoid kõigile lastele, võidelda haigestumiste ja alatoitluse vastu ning tagada emadele vajalik sünnituseelne ja -järgne arstlik hooldus.

Samuti rõhutatakse artiklis 24 tervisealase hariduse, teavituse ja ennetustöö olulisust. Osalisriigid peavad tagama kogu ühiskonna, esmajoones aga lapsevanemate ja laste informeerituse ja hariduse kättesaadavuse ning toetuse põhiliste teadmiste rakendamisel, mis puudutavad lapse tervist ja toitmist, rinnaga toitmise eeliseid, hügieeni, keskkonnatingimuste parandamist ning õnnetusjuhtumite vältimist. **Arendada tuleb ennetavat tervisekaitset** (õnnetusjuhtumite, vägivalda ja sõltuvusainete tarvitamise ennetus, vaksineerimine jms), vanemate suunamist ning pereplaneerimise teenuseid ja teavitust.

Eesti on liitunud ka WHO tubaka tarbimise piiramise raamkonventsiooniga (FCTC), mille artikli 5 (2b) kohaselt iga osaline lähtudes oma võimalustest võtab vastu ja rakendab tõhusaid seadusandlikke, täidesaatvaid, haldus- ja/või muid meetmeid ning teeb vajaduse korral koostööd lepingu teiste osalistega, et **töötada välja asjakohaseid poliitikameetmeid tubakatarbimise, nikotiinisõltuvuse ja tubakasuitsuga kokkupuute ennetamiseks ja vähendamiseks**.

Rahvastiku tervise arengukavas 2020-2030 ja strateegias Eesti 2035 on lepitud kokku prioriteedid tubaka- ja nikotiini tarbimise vähendamise osas. Tubakaseaduse peamine eesmärk on erinevate nõuete, piirangute ja keeldude kaudu tagada inimeste tervise kaitse. Ennetuse rõhk peab olema kättesaadavuse piiramisel. Olgu aine siis legaalne või mitte. Üheks toetajaks on see, kui ühiskonnas on rohkem neid, kes oma käitumisega ei toeta tarvitamise normaliseerimist. Eelnõus saab positiivsena välja tuua muudatusettepaneku, millega keelatakse Eestis müüa tubakatooteid ja tubakatootega seonduvaid tooteid, mille pakenditel on kujutatud multifilmitegelasi või mänguasju. Aga **tervikuna eelnõu ei lähtu riigi arengudokumentidest, ega ka lapse parimatest huvidest, lapse õigusest tervisele, ei kaitse laste ja noorte tervist, ega arenda ennetavat tervisekaitset**.

Ka Maailma Terviseorganisatsiooni (WHO) esindus Eestis oma arvamuses Riigikogu sotsiaalkomisjonile (07.11.2022) avaldab muret, et käesolevas eelnõus välja toodud tubakaseaduse muudatused nõrgendavad tubakatootetega seonduvate toodete, nagu elektroonilised sigaretid ja nikotiinipadjad hetkel Eestis kehtivaid regulatsioone, suurendades seeläbi ohtu, et nende toodete tarbimine laste ja noorukite hulgas kasvab.

Käesoleva eelnõu seletuskirja kohaselt tagatakse muudatuste tulemusena tarbijatele parem võimalus soetada nõuetele vastavaid tooteid legaalselt ja selle tulemusena väheneb salaturg ja piirikaubandus ning kasvavad maksulaekumised. Tervisekaitse eesmärkidel keelatud toodete legaliseerimist ei saa põhjendada musta turu piiramisega. Seletuskirjas on ka viidatud, et tarbijate võimaluste vähendamise ja salaturu kasvu tulemusena on vähenenud seaduskuulekus ja usaldus riigi vastu. **Paratamatult tekib küsimus, kas eelnõu koostajad näevad riigi usalduse kasvu riigi pikaajaliste arengueesmärkide hülgamises ja majanduslike huvide**

¹⁷ Kilkelly, U. The Health Rights of Children. – Todres, J., King, M. S. (toim). The Oxford Handbook of Children's Rights Law 2020.

eelistamises laste, noorte aga ka täisealiste tervisele.

Lastekaitse Liit ei toeta käesolevat eelnõu, sarnaselt Sotsiaalministeeriumile, Terviseametile, Eesti Perearstide Seltsile, Eesti Hambaarstide Liidule, Eesti Terviseedenduse Ühingule ja WHO esindusele Eestis.

Lastekaitse Liit on korduvalt oma pöördumistes¹⁸ rõhutanud, et **senisest enam tuleb pöörata tähelepanu alaealiste tervisele ja ennetusele, ning viia seadusandlus võimaliku lühima aja jooksul kooskõlla ühiskonnas reaalselt valitsevate tendentsidega**. Tubakaseaduses on kitsaskohti, mis vajavad lahendamist (sh nikotiinitoodete üldisema regulatsiooniga täiendamine), kuid mitte käesoleva eelnõuga pakutud versioonis. Lastekaitse Liit peab jätkuvalt väga oluliseks, et tubakaseaduses säilitataks olemasolev maitse- ja lõhnaainete keeld, ning ei võimaldataks kaugmüüki, kuna selle võimaldamine laiendaks nikotiini sisaldavate toodete kasutamist ja seega suurendaks potentsiaalset võimalikku tervisekahju. Samuti peab liit vajalikuks ka mentooli maitse eemaldamist lubatud maitsete hulgast, kuna see on puuvilja maitsete järel eelistuselt teisel kohal (43,9%)¹⁹, ning uuringud näitavad, et mentool edendab ja soodustab toodete kasutamise jätkamist. Maitsete võivad muuta ka toodete kasutamisega seotud riskide tajumist – näiteks noortele meeldivaid maitseid peetakse ekslikult sageli "ohutumaks" ja mitte sõltuvust tekitavaks²⁰.

Nagu oma 2017. aastal esitatud arvamuses tubakaseaduse muutmise seaduse eelnõu 357 SE osas Riigikogu sotsiaalkomisjonile (kiri 16.01.2017 nr K-2/7, lisatud) **rõhutab Lastekaitse Liit jät-kuvat vajadust riigil ellu viia täiendavaid meetmeid tubakatoodete ja tubakatoodetega seonduvate toodete tarbimise vähendamisel ning alaealistele tubakatoodete ja alternatiivsete tubakatoodete kättesaadavuse piiramisel ja nende atraktiivsuse vähendamisel. Samuti tuleb jätkuvalt suurendada ühiskonna teadlikkust (sh läbi vanemahariduse ja alaealistele suunatud ennetusprogrammide²¹) ning rõhutada tubakatoodete ja alternatiivsete tubakatoodete tarvitamisest tulenevat riski eelkõige alaealiste tervisele.**

Igakülgsel koostööle lootma jäädes ning edaspidi jätkuvalt valmis protsessi panustama.

Lugupidamisega

Varje Ojala /allkirjastatud digitaalselt/

MTÜ Lastekaitse Liit juhatuse liige

Koostaja: Helika Saar helika.saar@lastekaitseliit.ee

¹⁸ Näiteks: Märgukiri sotsiaalministeeriumile ja sotsiaalkomisjonile: E-sigarettide tarvitamise reguleerimise vajalikkusest lapse õigustest lähtuvalt (13.08.2013 nr K-2/43), milles rõhutati vajadust kehtestada võimaliku lühima aja jooksul e-sigaretile (ka ilma nikotiinita) tubakatoodetega võrdsed piirangud (reklaamikeeld, vanusepiirang toote müümisel, kasutamise keeld suitsetamiseks keelatud kohtades), et tagada seeläbi alaealiste tervise parem kaitse.

¹⁹ Bonhomme MG, Holder-Hayes E, Ambrose BK, Tworek C, Feirman SP, King BA, et al. Flavoured noncigarette tobacco product use among us adults: 2013–2014. *Tobacco Control*. 2016; 25(Suppl 2):4–13. <https://doi.org/10.1136/tobaccocontrol-2016-053373> PubMed PMID: 2016-61125-002. PMID: 27794065

²⁰ Krüsemann EJ, Boesveldt S, De Graaf K, Talhout R. An e-liquid flavor wheel: a shared vocabulary based on systematically reviewing e-liquid flavor classifications in literature. *Nicotine and Tobacco Research*. 2019;21(10):1310–1319.

²¹ Hea praktika Tallinna linna rakendatav Planet Youth programm, mille rakendamine on Islandil toonud kaasa olulise muudatuse laste ja noorte sõltuvuskäitumises. Vaata lähemalt: <https://planetyouth.org/>